

PAPER DETAILS

TITLE: Güncellenmis ya da İcat Edilmiş Ramazan Gelenekleri Üzerine Değerlendirmeler

AUTHORS: Selçuk PEKER,Ayşe UYSAL

PAGES: 122-132

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2422130>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 6 Haziran 2022

Gönderim Tarihi: 11 Mayıs 2022
Yayınlanma Tarihi: 15 Haziran 2022

Atıf Künyesi: Peker, S. & Uysal, A. (2022). Güncellenmiş ya da İcat Edilmiş Ramazan Gelenekleri Üzerine Değerlendirmeler. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 122-132.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1115284>

GÜNCELLENMİŞ YA DA İCAT EDİLMİŞ RAMAZAN GELENEKLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Ayşe UYSAL*
Selçuk PEKER**

Öz

İslam dünyası için kutsal bir ay olan ramazan, Müslüman milletlerin kendilerine has yorumları ile yaşadıkları; yalnız dinî değil aynı zamanda büyük sosyal önem taşıyan bir zaman dilimidir. Dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkler ramazanı kendilerine has birtakım geleneksel uygulamalarla icra ederler. Tıpkı insanlar ve diller gibi gelenekler de canlılık özelliğine sahiptir. Bu özellikleri dolayısıyla sosyolojideki ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak kimi zaman yok olur, kimi zaman değişim göstererek güncellenirler. Bazen de yeni bir uygulama, geleneğin bir parçasıymışçasına sunulur ve aslında yeni bir gelenek icat edilir. Ülkemizde ramazan ayında gerçekleştirilen ritüellerin bazılarının asırlar öncesine dayanan bir geçmişi vardır. Türk toplum hayatında “diş kirası”, “huzur dersleri”, “cerre çıkmak”, hırka-i saadet ziyareti, sakal-ı şerif ziyareti, Kadir Gecesi padişahın camiye gideceği yollarda kadir alayları düzenlenmesi, ramazan ayına özel seyir alanları oluşturulması, kıraathanelerde toplanılması gibi uygulamalar Cumhuriyet öncesinde şekillenen sosyal merasimlerden bazılarıdır. Söz konusu uygulamaların bir kısmı zaman içerisinde terk edilmiş, bir kısmı da bazı değişikliklere uğrayarak yaşamaya devam etmiştir. Sosyal hayattaki değişikliklere ve teknolojiye paralel olarak sonradan ortaya çıkan uygulamalar da olmuştur. Bir başka ifadeyle gelenek, canlılık özelliğinin bir sonucu olarak kendini güncellemiş veya icat edilmiştir. Bu güncelleme veya icatların ağırlıklı olarak dört ortamda (iftar sofralarında, ev içinde, ev dışında, ekranlarda) gerçekleştiği görülür. Bu çalışmada, günümüze kadar gelen ramazan ayı uygulamalarının özellikle 2000’ler sonrasında yaşadığı güncellenmeler ve son çeyrek asırda ortaya çıkan icat edilmiş gelenekler tespit edilmiş ve bunlar üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ramazan ayı, geleneğin yeniden inşası, icat edilmiş gelenek, güncellenmiş gelenek.

Evaluations on Updated or Invented Ramadan Traditions

Abstract

Ramadan, which is a holy month for the Islamic world and lived by Muslim societies with their interpretations, is not only a religious period, but also a period of great social importance. Turks, who are spread over wide geography around the world, perform Ramadan with their unique practices. Traditions have vitality features like people and languages. Due to these

* Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Aksaray/Türkiye.

E-posta: ayseakdaguyisal@gmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9769-3346>

** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Konya/Türkiye.

E-posta: speker@erbakan.edu.tr Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4841-3640>

features, they sometimes disappear and they sometimes are updated by changing, depending on the developments in sociology and technology. Sometimes a new practice is presented as part of a tradition and actually, a new tradition is invented. Some of the rituals performed in Ramadan in our country have a history dating back centuries. Some of the practices that were shaped in Turkish society life before the foundation of the Republic were giving money to guests who come for iftars, the meetings which the Sultan attends to talk about the Quran, collecting items for Islamic service, the holy visit to the Prophet Mohammed's beard and cardigan, the celebrations of the Qadr Night, and the meetings in open areas and reading rooms. Some of these practices were abandoned over time, and some of them continued to live by undergoing some changes. Some practices emerged later in parallel with the changes in social life and technology. In other words, tradition has updated itself or been invented as a result of its vitality. It is seen that these updates or inventions mainly taking place in four areas (at iftars, in the house, outside of the house, on screens). In this study, the updates of the Ramadan practices, especially after the 2000s, and the invented traditions that emerged in the last quarter-century were determined and evaluations were made on them.

Keywords: Ramadan, rebuilding of tradition, invented traditions, updated traditions.

Giriş

Zaman tarafından sarmalanan ve bir zaman dilimi içerisinde yaşayan insanoğlu, onu çeşitli sebeplerle değişik şekillerde bölüp adlandırmış, böylece insanlık tarihinde birçok takvim yerini almıştır. Bu takvimlerdeki zaman dilimlerinin kimi kutsal kabul edilmiş, bu dilimlerde yapılacak çeşitli görevler ya da uyulacak yasaklar insan hayatında etkili olmuştur. İslamiyet de inanç esasları itibarıyla zamanı tasnif ve taksim etme noktasında inananlarına bir bakış açısı getirmiştir. Farz olan namaz, günün belli vakitleriyle; yine farz olan oruç ve hac ziyareti ise yılın belli zamanlarıyla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla İslam'ı kabul eden Türkler için kutsal zaman dilimleri, İslamiyet'in getirdiği kurallarla irtibatlı olarak yeniden şekillenmiştir.

Hicrî ayların dokuzuncusu olan ramazan, kutsiyetine bizzat İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim tarafından atıfta bulunulmuş bir aydır. Bakara Suresi'nin 185. ayetinde Kur'an-ı Kerim'in bu ayda indirilmeye başlandığı, bu ayda oruç tutulması gerektiği, yolcuların ve hastaların bu aydaki oruç ibadetini kaza edebilecekleri gibi bilgiler yer alır. Oruç gibi bireysel bir ibadetin yapıldığı ramazan ayı; bu aya mahsus verilen fitre, Hz. Peygamber'in (sav) bu ayda her zaman olduğundan daha cömert olması ve bu ayda verilecek sadakaları teşviki, ayrıca bu ayda yapılan ibadetlerin diğer zamanlara nispeten daha faziletli olduğuna dair inancın etkisiyle zekâtın genellikle ramazan ayında veriliyor oluşu ve nihayet ayın sonunda yapılan bayram sebebiyle çok güçlü bir sosyal boyut kazanmaktadır. "Her zaman sevinç ve coşkuyla karşılanan ramazan ayında çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede ülkemizde ve İslâm dünyasında ramazana has birçok dinî ve sosyal içerikli gelenek oluşmuştur." (Günay, 2007: 434).

Bu çalışmada geçmişte ramazan ayında ülkemizde yapılan geleneksel uygulamalara kısaca atıfta bulunulduktan sonra günümüzde uygulanan ramazan geleneklerinden bahsedilecektir. Gelenek, geleneğin güncellenmesi, icat edilen gelenek gibi kavramlara temas edilip günümüzdeki ramazan geleneklerinin hangilerinin geçmişten bu zamana geldiği, hangilerinin güncellemeye tâbi tutulduğu, içlerinde icat edilmiş gelenekler olup olmadığı tartışılacaktır.

1. "Gelenek", "Geleneğin Güncellenmesi" ve "İcat Edilmiş Gelenek" Kavramları Üzerine:

"Gelenek", Türkçe Sözlük'te "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, an'ane." (1998, I: 831) olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacıların yaptığı tanımlarda geleneğin çeşitli yönlerine vurgu yapılır. Sedat Veyis Örnek, "Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür Ancak belirli maddi kültür öğelerini ayrı tutmak gerekir; çünkü bunlar ya manevi kültür öğeleriyle bağlantılıdır ya da onlarla simgelenmiştir." (2000: 126) diyerek geleneğin somut olmayan kültürel mirasın aktarılması işlevine vurgu yapar Deniz Özay, Weber'e atıfta "... gelenek bireyin özgür iradesiyle uyduğu, hukuktan ayrı olarak dışsal bir yaptırımı olmayan kurallar bütününe karşılık gelmektedir." tespitini yaptıktan sonra ifadeyi "Dolayısıyla eylemin, uygulamanın ya da düşüncenin gelenek olarak nitelendirilmesi, geçmişten

aktarılmış olanın tasdik edilmiş doğrular olduğu ve sürdürülmesi gerektiği kabulüyle mümkün olmaktadır.” diye yorumlar (2019: 6). Böylece geleneğin kültürel aktarım yönünden ayrı olarak bu aktarımın niçin yapıldığına dair bir açıklama getirir. Metin Ekici, geleneğin halk bilimi anlamında “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı” (2008: 34) olarak tanımlanması gerektiğini belirttikten sonra, yine aynı makalede bireysel yaratıcılık ve değişime izin veren yapısını vurgulamak üzere geleneği, “... eskiden beri devam edip gelen, ancak birey ve toplum tarafından belli seviyede ve aslını kaybettirmeyecek şekilde çeşitli özelliklerinin değiştirilmesine izin veren, eski ve yeni unsurları birleştirerek her dönemde yeniden düzenlenerek yaratılan ve varlığını bu şekilde sürekli kılan yapılardır”(2008: 36) şeklinde tekrar tanımlar. Bütün bu tanımlardan hareketle sosyal normların bir şubesi olan geleneğin; kuşaklar arasında aktarılan -büyük oranda- somut olmayan kültürel mirası ifade ettiği, bunlar içinden ihtiyaca uygun bulunan ve sürdürülmesi gerektiğine inanılanların aktarıldığı, bu aktarım sırasında bireysel etkiye ve değişime açık olduğu söylenebilir.

“Geleneğin güncellenmesi” ve “geleneğin icadı” kavramları son dönem araştırmacılarınca sıkça kullanılan terimlerdenidir. Bu iki kavrama bir kapı açmak gerekirse doğası gereği değişime açık olan gelenek için iki yönlü bir değişimden bahsetmenin söz konusu olacağını belirten Ekici; mevcut yapıyı özellikleri bakımından daha olumlu hale getiren değişimlerin “gelişme”, mevcut yapıyı tamamen bozan, onun şekil, içerik ve işlevini ortadan kaldıran değişimlerin ise “bozulma” ifadesiyle karşılandığına dikkat çeker. Gelişmeyi sağlamak yahut yok olmaktan kurtarmak için geleneğe yapılan müdahale veya katkıların tarihin her döneminde olduğunu ancak bunun günümüzde güncelleme kavramı ile ifade edildiğini söyler. Bu güncelleme ihtiyacının tüm halklarda ortak olduğunu belirttikten sonra ülkemizde bu ihtiyacın yoğun olarak hissedilmesinde iki temel nedenin diğerlerinden daha baskın olduğunun altını çizer. Bunlar Türkiye’deki genç nüfus yapısı ve bu genç nüfusa bağlı olarak bir süreklilik arz eden yenilik ve değişim arayışının toplumsal yapıda başlı başına bir gelenek hâline dönüşmesidir. Bunlara ilave olarak ulaşım ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi sonucu mevcut gelenekler bu genç toplum yapısını biçimlendirmede yeterli gelmemekte; gençliğin arayışının âdeta iletişim araçlarının oluşturduğu ve tüketime sunduğu unsurlar tarafından yönlendirilip sömürüldüğü görülmekte ve geleneğin güncellenmesi de bu noktada daha güçlü bir ihtiyaç hâline gelmektedir (2008: 34-37).

“Geleneğin icadı” kavramını ortaya atan Hobsbawm, icat edilmiş geleneği “... alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarla yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlarla dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşılama çabasına çalışan bir pratikler kümesi” olarak düşünmek gerektiğini söyler ve “... yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş, ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak bugünde karşılığını bulan geleneklerdir bunlar.” (2013: 2-3) tespitini ilave eder. Hobsbawm’ın bu ifadelerinden anlaşılan, icat edilen geleneklerin aslında tarihî bir sürekliliğe dayanmadığı, tarihin bir döneminde sanki geçmişin bir parçasıymışçasına sunulurken üretilmiş ve sonraki tekrarları dolayısıyla gelenekleştirilmiştir. Bunun temel çıkış noktası da modernitenin, her ne kadar geleneği reddetme iddiasıyla ortaya çıksa da insanın doğası gereği kendi geleneklerini üretme ihtiyacını duymuş olmasıdır. Yani aslında söz konusu olan, geçmiş, ihtiyaç nispetinde ve doğrultusunda “forme etmek ve/veya sistematize hale getirmek”tir (Özay, 2019: 20).

Geleneği güncelleme ve icat etme kavramları arasındaki fark; ilkinde köklü bir geçmişte zaten var olan bir geleneği günün ihtiyaçları ve teknolojik imkânları aracılığıyla çeşitli değişikliklere uğratmak suretiyle devamını sağlamak; ikincisinde ise yeni bir olguyu, tarihselliğe dayandırma çabası içinde üretmek ve bunu bir gelenek olarak yahut geleneğe dayandırarak sunmaktır.

2. Geçmişte Uygulanan Ramazan Gelenekleri:

Ramazan hilalinin gözlenmesi ile başlayan ramazan ayı temelde; tutulan oruçlar, kılınan teravih namazları ve başka zamanlarda olmayan sahur öğünüyle karakterizedir. Bununla birlikte, inananlarca kendisine verilen önem ve bu ayki ibadetlerin sosyal boyutunun kazandığı ağırlık ile -her ne kadar özellikle

son on gününde itikaf ibadeti Hz. Peygamber tarafından tavsiye ve müminlerin bir kısmı tarafından icra edilmiş olsa da- münferit olarak değil toplumla iç içe yaşanan bir zaman dilimidir. Bu birlikte yaşama hali de bu aya özgü pek çok geleneğin doğmasının temel sebebidir.

Osmanlı'nın hemen her şehrinde ve özellikle payitaht İstanbul'da evlerde, zengin konaklarında ve sarayda düzenlenen iftar davetleri, bu davetler esnasında ikram edilecek yemeklerin belirlenmesi, sofraya getiriliş sırası, sofraya düzenlemesinde kullanılan eşyalar, hepsi bir geleneğin parçası olarak değerlendirilebilir¹. Ramazan sofralarında en sık ikram edilenler hurma, gün boyunca çekilen susuzluğun etkisini azaltmak için ikram edilen şerbet ve hoşaf, çorbalar, pide ve ramazan tatlısı olarak görülen güllaçtır. Bu iftar davetlerinde misafirlere verilen “dış kirası” da ikramın bir başka yönüdür. İftar davetine gidenlere ev sahibinin verdiği ödül anlamında bir terim olan dış kirası, devlet ileri gelenlerinin, konaklarında halkın değişik kesimlerinden gruplara verdikleri iftar yemeklerinin ardından dağıtılan hediye paraların adıdır. Memurların, âmirlerinin davetine mutlaka gidip dış kirası aldıkları bu gelenek 1908 yılına kadar sürmüştür (Sakaoglu 1985: 32).

Ramazan ayında yapılan bazı dinî merasimlerin kendi içlerinde barındırdıkları gelenekler mevcuttur. Bunlardan dört tanesi (huzur dersleri, cerre çıkmak, hırka-i saadet ziyareti, sakal-ı şerif ziyareti) bu çalışmaya konu edilmiştir. Huzur dersleri, ilk olarak 18. yüzyılın başlarında Damat İbrahim Paşa tarafından Sultan III. Ahmet'in yaptırdığı kütüphanenin açılışı münasebetiyle tertip edilmiş, daha sonra çeşitli defalar tekrarının ardından Sultan III. Mustafa'nın irade ve fermanıyla resmen tesis edilmiştir. Bu derslerde şeyhülislam tarafından seçilen ve padişah tarafından onaylanan yetkin ulemadan teşekkül ettirilen bir heyet, Kur'an-ı Kerim'i, Kadı Beydâvi'nin eserini temel alarak müzakere usulü ile tefsir etmektedir (Kara, 2011: 520-522). Cerre çıkmak ise, üç aylarda ve özellikle ramazanda görülen, müderrislerin ve yetişmiş talebelerin başka şehir, kasaba ve köylere giderek camilerde vaaz verip Kur'an-ı Kerim okuması, diğer din hizmetleriyle halkı irşat edip soruları cevaplandırması ve çocukların yetişmesine yardımcı olması uygulamasıdır. Doğru uygulandığı dönemlerde medrese ve halk arasında bir köprü vazifesi gören, halkın dinî ilimleri öğrenmesine imkân sağlayan cerre çıkmak geleneği, daha sonraları çeşitli istismarlara uğramıştır (İşpirli, 1993: 389). “Müslümanlar tarafından alınıp bereketlenmek için saklanan ve günümüze kadar gelen, ‘*lhye-i seâdet*’ diye de bilinen sakal-ı şerif ziyaretleri Osmanlı'da her ramazan düzenli olarak yapılan ziyaretir.” (Bezci, 2018: 98). Topkapı Sarayı'nda kutsal emanetler odasında bulunan hırka-i şerif ziyareti ise XVIII. ve XIX. yüzyıllarda muntazam olarak ramazanın on beşinde gerçekleştirilmiş, padişah ve ulemânın dışında devlet erkânının da iştirak etmesinden dolayı resmî devlet merasimlerinden birisi olma özelliğini kazanmıştır. Bu ziyaretlerde dikkat çekici hususlardan biri, ziyaretten bir gün önce hırka-i şerifin bulunduğu odanın temizlenmesine bizzat padişahların da katılıyor olmasıdır (Tarım Ertuğ, 1998: 40).

Ramazan ayında yapılan belli başlı sosyal merasimler ise mahyaların yakılması, davulcuların sahur vakti maniler eşliğinde davul çalarak halkı uyandırması, ramazan sergileri kurulması, ramazanın başlangıcını halka bildirmek için camilerde kandil yakılması ve Kadir alayları olarak sıralanabilir (Bezci, 2018: 99-111).

Hangi gün olduğu tam olarak belirtilmemiş olmamakla birlikte hadis-i şeriflere binaen ramazanın son on gününde aranan ve resmî olarak yirmi yedinci gecesi olduğu kabul edilen Kadir Gecesi, hiç kuşkusuz ramazanın en çok beklenen vakitlerindendir. Bu gecenin uyanık ve ibadet halinde geçirilmesinin yanı sıra camilerde topluca yapılan ibadetlere padişahın da katılması, camiye gideceği yollarda Kadir alayları merasimlerinin düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu münasebetle “...alayın geçeceği güzergâhtaki yollar önceden tamir edilir, fenerler, çarkıfelekler, kandiller ve meşalelerle donatılarak aydınlatılır, binalar elden geçirilip boyanırdı. Güzergâhın uygun yerlerinde halkın alayı rahatça seyretmesi için oturma yerleri yapılır, bilhassa harem arabalarıyla seyre gelecek olanlar ve diplomatlar için özel alanlar ayrılırdı. Kadir Gecesi ihyâ merasimleri fetihten itibaren önceleri Ayasofya'da, daha sonraları ise padişahın arzusuna göre belirlenen bir selâtin camiinde düzenlenirdi.” (Uzun, 2001: 126).

¹ 20. yüzyıl başlarında İstanbul'daki ramazanları -özellikle büyük konaklardaki hazırlıkları- canlı bir tanığın kaleminden okumak için bkz. (Ayverdi, 2007: 101-146). Ayrıca şu eserler de İstanbul'daki eski ramazan gelenekleri ve bunlarda yaşanan değişiklikler hakkında fikir verebilir: (Gürlek, 2018; Georgeon, 2018).

19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında ramazan sergileri ramazan ayında halkın çok rağbet ettiği alışveriş ve seyir alanlarıdır. Sultan Ahmet, Sultan Beyazıt ve Ayasofya gibi selatin camilerinin avlularında kurulan sergilerde tespihçiler ve sahaflar değerli ürünlerini sergilemişlerdir (Toparlan, 2018: 4-5). Bu sergilerde ayrıca tütün, baharatlar, güzel kokular, çiniler, kumaşlar, Hereke halıları, kahveler satılmıştır (Bezci, 2018: 112). Ayverdi'nin ifadesiyle özellikle Beyazıt Camii avlusundaki sergiler yalnız halk tarafından değil devlet erkânı tarafından da iltifat görmüştür. Bu sergilerde yalnız alışveriş yapılmamış; Kurban Oseb, Cüce Hayati ve Nail Bey gibi kimseler repertuvarsız, sahnesiz, dekorsuz, doğaçlama biçimde oyunlar gerçekleştirmiştir (Ayverdi, 2007: 125-127).

Ramazan geleneklerinin önemli bir parçasını Osmanlı döneminde sosyalleşmenin ilk dindışı mekânı olan kıraathanelerde toplanmak ve buralarda icra edilen meddah ve karagöz oyunlarını izlemek oluşturur. 19. yüzyıldan itibaren İstanbul'da Vezneciler'den Şehzadebaşı'na kadarki alanda Direklerarası diye isimlendirilen yerde ve kısmen de İstanbul'un diğer semtlerinde iftarla sahur arasında düzenlenen çeşitli ramazan eğlenceleri ve sohbetleri bir gelenek halini alır. Buralarda Türk müziğinden, Doğu ve Batı müziğinden örnekler icra edilir, orta oyununun yanı sıra tiyatro sahnelerinde oyunlar sahnelenir, meddah ve kukla gösterileri ile hokkabazların ve palyaçoların güldüren oyunları sergilenir (Özden, 2010: 92-93).

3. Günümüzde (Güncellenen yahut İcat Edilen) Ramazan Gelenekleri

Günümüzde, geçmişten bugüne kadar devam eden çeşitli ramazan geleneklerini görmek mümkündür. İftar davetleri, bu davetler sırasında zaman zaman verilen dış kiralari, camilerde kılınan teravih namazlarında rekâtlar arasında salât ü selamların bestelenmiş şekilde okunması, ilahiler okunması, ilk on beş gün teravihten hemen sonra hoş geldin ramazan ilahileri, on beşinden sonra da veda mesajları içeren ilahilerin okunması (Özden, 2010: 91) gibi gelenekler bunlar arasında ilk akla gelenlerdir. Zira “din yani inanç kavramı bireysel olarak son derece özgün bir eyleme işaret ederken toplumsal anlamda bir gösterim ya da kültürün parçası olarak değerlendirilmelidir” (Özay, 2019: 1). Bu itibarla dini yaşama biçimi, onun etrafında oluşan kültürel öğeleri devam ettirmeyi de doğal bir sonuç olarak içerir. Bununla birlikte, özellikle inançların etrafında gelişen gelenekler kendilerini muhafaza konusunda ne kadar baskın karakter taşırlarsa taşırsınlar iletişim ve ulaşım araçlarının önlenemez etkinliği, onların değişme süreçlerinde de bir katalizör vazifesi görmektedir. Bunlar, aşağıda, belli bir sınıflama dâhilinde tek tek ele alınıp değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.1. İftar Davetleriyle Alakalı Uygulamalar

Ramazan geleneklerinden ilk akla gelenler kültürel sürekliliği hiç kesilmemiş olan iftar davetleridir. Günümüzde genellikle yakın akraba, komşu ve dostlarla sınırlandırılan ev iftarları sırasında bir hediye olarak verilen dış kirasi, toplumsal düzeyde 2000'li yıllardan sonra yeniden hatırlanmış bir uygulamadır. Bu hatırlayışta ekran içeriklerinin rolü büyüktür. Sosyal medyada takipçi sayısı yüksek “fenomen”lerin konuyu gündeme getirmesi, TRT'nin Gelenekte Ramazan programında ya da Rafadan Tayfa gibi popüler çizgi filmlerin ramazana özel bölümlerinin birinde konunun işlenmesi bu ekran içerikleri noktasında bahsedilebilecek örneklerdendir.

İftar geleneğinde süreklilik kesilmemiş olmakla birlikte, davetlerin niteliği, sosyal hayatta görülen değişikliklerden etkilenmiştir. Eskiden zengin konakları, iftar vakitleri yalnız davetlilere değil, konağın bulunduğu mahalle halkının tamamına açıkken bugün tanışılmayan kişilere evi açmak fikri pek makul bulunmamaktadır. Ayrıca seçkin muhitlerdeki geniş ve pahalı evlerin dekorasyonu ve büyüklüğü bile böyle bir uygulamayı devam ettirmeye mümkün görünmemektedir. Fakat bunun alternatifi olarak bazı hayır sahipleri çeşitli vakıflar yahut belediyeler aracılığı ile büyük iftarlar düzenleyebilmekte; bunun için şehirlerin uygun meydanlarına kurulan iftar çadırları hizmet vermektedir. Söz konusu iftar çadırlarında sadece hayır sahipleri değil vakıflar, sivil toplum kuruluşları, dernekler de iftar düzenlemektedir. Bu çadırlarda insanlar iftar öncesi sıra oluşturarak yemeklerini almakta ve çadırın içindeki masalarda, iftariyelikler eşliğinde yemeklerini yiyebilmektedir. Bu çadırların bazılarının girişinde, o günkü iftar

yemeğinin kim veya hangi firma tarafından karşılandığına dair bilgi de yer almakta böylece çadırdaki iftar edenlerin hayır dualarından dolayı olarak nasiplenmek amaçlanmaktadır.

Mahalle, site veya apartman sakinleri arasında bir beraberlik ruhu oluşturabilmek adına düzenlenen sokak iftarları, iftar davetinin değişik bir cephesini oluşturmaktadır. Bu uygulama iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Birincisinde iftarın düzenleneceği mahallede uygun olan birkaç sokağa ilgili belediye yahut muhtarlık tarafından masalar kurulmakta, yemekler belediye tarafından temin ve ikram edilmekte, vatandaşın bu davete icabet edip komşularıyla tanışması beklenmektedir. Diğer şekildeyse yine yer ve masa tertibi ilgili belediyelerin sorumluluğunda olmakla birlikte, vatandaşlar komşularıyla paylaşmak üzere yemeklerini getirmekte ve hep beraber iftar yapmaktadırlar.

Belediyelerin kurumsal olarak vermiş oldukları iftarlar, ayrıca değerlendirilecek bir karakterdedir. Özellikle büyükşehir belediyeleri şehrin belli başlı meydanlarına sabit ramazan çadırları kurup ay boyunca iftar yemeği vermektedir. Bu iftar yerlerinin belirlenmesinde üniversite yerleşkeleri de dikkate alınmakta ve bazı sabit çadırların üniversite yerleşke ve yurtlarına yakın yerlere kurulduğu gözlemlenmektedir. Büyükşehir belediyelerinin son yıllarda yaygınlaşan bir başka uygulaması da ilçelerde düzenlenen iftarlardır. Ramazan ayı boyunca taşra ilçelerden her birinde bir kez iftar verilmesi uygulaması son yıllarda yaygınlaşmıştır. Taşra belediyeleri ise hem büyükşehir belediyeleri gibi ilçelerin sabit bir noktasında otuz gün boyunca iftar yemeği vermekte hem de her gün bir farklı mahallede iftar organizasyonu düzenlemektedir. Örneğin Konya Büyükşehir Belediyesi 2018 yılında il merkezinde mahalle iftarları, ilçelerde ise ilçe iftarları düzenlemiştir. Ancak 2019 yılında bu uygulamanın yapılmayacağı, bunun yerine sosyal yardımlaşmaya daha fazla enerji ayrılacağı belirtilmiş ve 2019 yılında iftar organizasyonu düzenlenmemiştir².

İftar davetlerinin bir başka çeşidi ise yurt içinde ya da yurt dışında yetimhane, çadır kent, mülteci kampı gibi ihtiyaç sahibi kimselerin bulunduğu yerlerde Kızılay veya başka yardım kuruluşları eliyle iftar vermek şeklinde gözlenmektedir. İftar sahibinin yalnızca gerekli maddi tutarı ödediği bu iftarlarda organizasyonun sorumluluğunu yardım kuruluşları üstlenmektedir.

3.2. Ev İçindeki Ramazan Uygulamaları

Ramazan öncesi evlerin temizlenmesi, alışveriş yapılması, evde verilecek davetler için yapılan hazırlıklar yahut ailece gerçekleştirilen iftarlar ve sahur esnasında yapılan dualar ile aile içi sohbetler gibi gelenekler geçmişten bugüne devam etmektedir. Ayrıca hâlen devam etmekte olan gelenekler içinde mukabele okumak da zikredilebilir. Hem kırsal kesimlerde hem şehirlerdeki hanımlar arasında mukabele okumak için bir komşunun evinde toplanmak yaygındır. Mukabele geleneğinde zaman içinde iki şekilde değişme olmuştur. Bunlardan ilki bazı TV ve radyo kanallarında ramazanda mukabele okunması sebebiyle bireysel olarak bunların takip edilebilmesi imkânının doğmasıdır. Bu yolla komşularla yahut bir camide toplanmadan evinden ekrana mukabele ederek Kur'an-ı Kerimi hatmetmek mümkün olmuştur. Bir diğer değişiklik ise Dünya Sağlık Örgütü tarafından (ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü) 11 Mart 2020 tarihinde ilan edilen COVID-19 pandemisi sonrasında gerçekleşmiştir. İnsanların yüz yüze görüşmeleri asgariye indirdiği bu dönemde, mukabele okuma geleneğinin sanal ortamda toplanarak gerçekleştirildiği görülmüştür. Çeşitli internet uygulamaları üzerinden iletişim kuran komşular, bir kişinin sesli okumasına sessizce eşlik ederek, sanal mukabele toplantıları düzenlemiştir.

Ev içinde yeni uygulanan geleneklerden biri “ramazan süslemeleri”dir. Ramazan süslemeleri genellikle “Hoş Geldin Ya Şehr-i Ramazan”, “On Bir Ayın Sultanı” gibi yazılar ve bu yazıların etrafında çeşitli kandil, cami, yıldız, hilal resimleri olan renkli kâğıtlardan oluşur. “Kendin yap” ya da internetteki yaygın ismiyle “DIY” (do it yourself) tarzı sayfalarda³ süslemelerle ilgili çok çeşitli fikirler ve örnek modeller yer almaktadır. Ayrıca çok yaygın bir video paylaşım sitesi olan Youtube’da “ramazan

² Geniş bilgi için bk. (<https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=6834>)

³ Kendin yap tarzı ramazan süslemelerine örnek olabilecek bazı sayfalar için bk. (<https://tr.pinterest.com/bediayaren/ramazan-s%C3%BCslemeleri/>, <https://www.youtube.com/watch?v=pw7F7jUAApQ>, <https://www.annum-munir.com/art/diy-ramadan-decor>)

süslemeleri” anahtar kelimesiyle yapılabilecek basit bir aramada birçok örnek uygulama videosu bulunabilmektedir. Renkli kâğıtlardan, çeşitli yazı ve şekiller oluşturarak yapılan süslemeler ve yine süslü şekillerde hazırlanan bu görev-ödül uygulamaları aslında yeni yeni yaygınlaşmaktadır. Ancak bu yönde bir talebin oluşması, beraberinde bir arzı da getirmiş; bu ürünler hem “Japon Pazarı”, “Ne alırsan 5 Lira”, “Ucuzluk Dünyası” gibi genel adlarla anılan ve içinde her türlü malzemenin satıldığı bir nevî modern çerçi dükkânlarında hem online satış sitelerinde pazarlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla yeni oluşan bu gelenek, beraberinde bir ticarî sektörü de besleyerek büyümektedir.

Ramazanın ev içinde uygulanan yeni geleneklerinden bir diğeri olan “Her güne bir görev/ödül” uygulamaları ise otuz ramazan günü için oluşturulmuş dua yahut sure ezberleme, temel ilmiyal bilgisi öğrenme, hadis-i şerif ezberleme gibi dinî bilgiler yanında bir ramazan manisi okuma, ramazanla ilgili bilmecelere cevap verme ya da belirlenmiş bir oyunu ailece oynama gibi etkinlikleri içermektedir. Her görevin sonunda çocuk, küçük bir oyuncak, şekerleme, kitap gibi bir hediyein yer aldığı hediye paketini açma hakkı kazanmaktadır. Bu uygulamaların ortaya çıkmasındaki temel sebep, ramazanı çocukların dünyasında etkili kılmak ve onlara sevdirmektir. Ebeveynler çeşitli ekranlardan sürekli görsel ve işitsel yollarla yabancı kültürlerin etkisine maruz kalan çocuklarında bir ramazan imgesi oluşturmayı hedeflemektedirler. Peki bunu yapmak için eski gelenekler neden yeterli olmamaktadır? Bunda da temel etkenin iletişim vasıtalarına kolay ulaşılabilirlik ve özellikle ekran üzerinden maruz kalınan yabancı kültürlerdeki Noel hazırlıkları olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Neredeyse her çizgi filmde, her çocuk filminde bir sahneyle de olsa gösterilen Noel hazırlıkları sırasında evler süslenmekte, çocukların hediyeleri süslenmiş çam ağacının altına bırakılmakta, büyülu bir atmosfer oluşturulmaktadır. Bunları izleyen çocukların zihni de somut işlemler evresindedir. Ramazanın önemi, orucun faziletleri çocuk zihninde somut nesnelerle anlamlı hâle getirilebilir. Dolayısıyla çocuğun görsel algısına hitap eden ramazan süslemeleri uygulaması kültürü aktarmak için icat edilen gelenekler arasında düşünülebilir.

Her güne bir görev/bir ödül etkinlikleri, aile içinde sohbet ortamı oluşturma, oyun oynamayı ve oynarken dinî bilgileri öğrenmeyi, bilmeceler sormayı sağlaması sebebiyle bazı eski gelenekleri de hatırlatır. Bu uygulama, eskiden ramazan akşamlarında evlerde düzenlenen yüzük oyunları, bilmece sorma, kıssa - menkıbe ya da masal anlatma gibi geleneklerin katılımcıları itibarıyla daralmış ve oluşum şekli açısından doğal süreçten çıkıp tasarlanmış bir hale dönüşmüş şekli olarak sunulmaktadır. İrticalen gelişmeyen, yeni nesli evlerinde ramazan atmosferine sokarak onların yabancı kültürlerdeki uygulamalara özenmelerinin önüne geçmek üzere planlanmış bu uygulamalar, geçmişini anıştıran icat edilmiş bir gelenek olarak günümüz ramazan etkinlikleri arasında yer almaya başlamıştır.

3.3. Ev Dışında Yapılan Ramazan Uygulamaları

Ramazanın ayına has bir sünnet namaz olan teravihi camilerde cemaat ile kılmak, namaz sonrası erken kalkmayı gerektirmeyen bir durum varsa gezmek, eskiden beri devam eden bir uygulamadır. Halkın bu gezme ve eğlenme ihtiyacına cevap vermek üzere özellikle 2000’li yıllardan sonra neredeyse her şehirde, ilçelerin büyük meydanlarında yapılan ramazan şenlikleri, eskinin Direklerarası’nı hatırlatır mahiyettedir. Bu şenlikler kapsamında kurulan sahnelerde bazen meddahlar, karagöz ustaları, orta oyuncular sahne almakta; bazen bir sanatçı ilahî söylemekte, bazen de popüler bir yazar ya da ilahiyatçı sohbet etmektedir. Bu şenlikler Karagöz, Meddah, Ortaoyunu gibi sahne sanatlarının yaşamasına kısmî de olsa bir zemin oluşturmaktadırlar.

Eski ramazanlardan izini sürülebilen bir diğeri güncellenen gelenekse ramazan sergileridir. Ramazan şenliklerinin düzenlendiği alanların yakınında kurulan sergilerde geleneksel el sanatlarından ebru, hat, tezhip, ka’tı, çini, telkârî vs. için hem atölye (workshop) uygulamaları düzenlenerek ziyaretçilerin uygulama yapmasına zemin oluşturulmakta hem bu ürünlerin satışı gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında yaz aylarında dondurmacılar, şerbetçiler, mısırcılar, lokumcular ve Osmanlı macunu yapanlar ürünlerini satmaktadır. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Ankara ve İstanbul’da Ramazan ayında geleneksel

olarak düzenlenen “Kitap ve Kültür Fuarı” yoğun ilgi görmektedir. İlk olarak 1983’te Ankara’da gerçekleşen fuar, geleneksel bir hal almış ve 2022’de otuz dokuzuncusu düzenlenmiştir⁴.

İnsanların ramazan ayında aileleriyle, arkadaşlarıyla iftarda ya da sonrasında birlikte vakit geçirmek istemelerine bağlı olarak meydanlar ve meydanlar etrafında hizmet veren işletmeler ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda özellikle İstanbul’da Sultanahmet, Beyazıt, Üsküdar ve Eyüp Sultan Meydanları halkın en fazla rağbet ettiği yerlerdir. Buralarda camilerin avlularında insanlar evlerinden getirdikleri ya da dışardan hazır aldıkları yiyeceklerle iftar veya sahurlarını yapmakta, tüm geceyi bu mekânlarda geçirebilmektedir. Özellikle bu bölgelerde insanların sahura kalabilmeleri için lokanta ve kafeler gece boyu servise devam etmektedir. Yalnız İstanbul’da değil, Ankara’da Hamamönü, Eskişehir’de Odunpazarı, Antalya’da Elmalı gibi ilçelerde ve Anadolu’nun daha pek çok şehrinde benzer uygulamalar görülmektedir.

Ramazan bütünüyle kutsal bir zamanı ihtiva ettiği için, kutsal zamanlarda sıklıkla uygulandığı görülen türbe ziyaretleri devam eden gelenekler arasında sayılabilir. Anadolu’nun hemen her şehrinde o şehrin manevi sahibi sayılan türbeler özellikle ziyaret edilir. Örneğin İstanbul’da Eyüp Sultan, Bursa’da Emir Sultan, Ankara’da Hacı Bayram Veli, Aksaray’da Somuncu Baba, Konya’da Mevlana Türbeleri Ramazan ayında en sık ziyaret edilen türbeler arasında sayılabilir. İstanbul’da devam eden bir diğer geleneksel uygulama ise hırka-i şerif ziyaretidir. Bu geleneğin uygulaması eski halinden farklı olarak sürmektedir. Hırka-i şerif, Fatih’teki Hırka-i Şerif Camiinde ziyarete açılmakta, dileyen herkes onu görebilmektedir.

3.4. Ekranlardaki Ramazan Uygulamaları

Ramazan ayında eskiden yapılan huzur dersleri, teravîh öncesi camilerde ya da evlerde yapılan dinî sohbetler gibi uygulamaları anıştıran, bu sebeple bir kültürel sürekliliği varmış izlenimi uyandıran ancak aslında icat edilmiş bir gelenek olan televizyon ekranlarında ramazan sohbetleri son dönem nesillerinin aşına olduğu bir ramazan uygulaması durumundadır. İftar öncesinde başlayıp iftar süresince devam eden ve sahur vaktinde de gerçekleştirilen, örnek kişi olarak ekranda yer alan bir ilahiyat hocasının kısmî olarak dinî bilgiler verdiği, yer yer menkıbeler, kıssalar anlattığı, hüzünlü müzikler ve ilahiler eşliğinde devam edebilen, bazen farklı konukların ağırlandığı, soru cevap kısımlarında fetvaların verildiği bu programlar; halkın dinî olana dair talebini uygun görüldüğü şekil ve ölçüde karşılamak için üretilmiş ekran gelenekleridir. Zira “...televizyondan aktarılan dini anlatı, mecranın yapısının kutsal deneyime imkân sağlamaması bakımından, yalnızca temsiliyetler düzeyinde gerçekleşebilmektedir. Bu anlamda din kavramının kitle iletişim araçlarında yer alış biçimi, aktarıcının belirlediği çerçeve ve seçtiği sembolik unsurlar tarafından şekillenmekte ve toplumsal olarak işlev gördüğü bağlamda nitelik kazanmaktadır” (Özay, 2019: 51).

Ramazanın ekranlardaki bir diğer yansımasıysa ramazan film ve dizileridir. Yakın bir geçmişte ramazan geldiğinde muhakkak televizyonlarda yayınlanan, yönetmenliğini Mustafa Akkad’ın yaptığı, başrolünde Antony Quinn’in oynadığı Çağrı (1976), Çöl Aslanı Ömer Muhtar (1981) gibi filmler, bir nevi kutsal zaman seyir gelenekleriyken artık ramazan boyunca her gün yayınlanmak üzere çekilen diziler ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında çok eski tarihli olmamasına rağmen en fazla iz bırakan, her sene muhakkak birkaç kanalda yayınlanan, yönetmenliğini ve senaristliğini Faracullah Selahşur’un üstlendiği, başrolünde Mustafa Zamani’nin oynadığı İran yapımı Hz. Yusuf (2008-2009) dizisi ilk akla gelenlerdendir. Ayrıca Nerde O Eski Ramazanlar (1995), İftar Tatlısı/Şekerpare ile Revani (1996-1997), Paşa Baba Konağı (1999-2000), Ramazan Güzeldir (2009), Bir Yusuf Masalı (2013), Maveria (2021) gibi diziler ise ramazana özel olarak çekilen Türk dizileri arasındadır⁵.

⁴ Ayrıntılar için bk. (<https://tdv.org/tr-TR/kitap-ve-kultur-fuari-9-27-nisanda-ankara-ve-istanbulda-39-kez-kitapseverleri-agirlayacak/>)

⁵ Nerde O Eski Ramazanlar (Kumrular) dizisinin yönetmenliğini Aram Gülyüz yapmıştır. Başrollerinde Erol Günaydın ve İsmet Ay yer almıştır. İftar Tatlısı/Şekerpare ile Revani dizisinin yönetmeni Levent Tülekçi aynı zamanda dizinin başrol oyuncularındandır. Pelinsu Pir’in başrolüne eşlik ettiği dizi, StarTV için çekilmiştir. Yönetmenliğini Ahmet Bilge’nin üstlendiği Paşa Baba Konağı’nın başrollerinde Zihni Göktay, Rasim Öztekin gibi isimler yer almış; dizi TGRT kanalında yayınlanmıştır.

Çocuklar için ramazan ayına özel çizgi filmler hazırlanmaktadır. TRT Çocuk'ta yayınlanan Ramazan Davulcusu ve Köpeği (2010), Ramazan Güncesi (2018), Ramazan Tayfa (2019) gibi çizgi filmler bunlardan ilk akla gelenlerdir. Ayrıca Niloya (2014), Pırl (2019) gibi bazı çizgi filmlerin ramazana ait gelenekleri işleyen bölümleri de yapılmıştır. Bu çizgi filmlerin genel özelliklerinin, çocuklara artık çok görülmeyen ramazan geleneklerini öğretmek olduğu düşünülebilir. Zira bu çizgi filmlerin içerikleri ramazan davulu, dış kirası, iftar topu gibi öğelerden oluşmaktadır.

Ramazanın ekrana yansıyan son örneklerini ise sosyal paylaşım ve içerik üretme sitelerinden verebiliriz. Bu tarz sitelerdeki ramazan içerikleri makale boyunca ramazana dair bahsedilen her şeyi kapsayacak genişlikte üretilmektedir. Bir hırka-i saadet ziyareti videosundan, iftar için yapılabilecek yemek tariflerine, ramazan tebriklerinden ilahilere... akla gelen her konuda video, vlog, yazı, görsel, gif, ses kaydı bu mecralarda yer alabilmektedir. Bunlar arasında özellikle yemek tarifi paylaşan siteler ve youtube sayfaları ön plana çıkmaktadır. Ramazanın her gününe özel iftar ve sahur menülerinin yer aldığı, yalnız yazılı değil videolu anlatımların ve sunum görsellerinin de yer aldığı bu tarz sayfalar ciddi takip almaktadır⁶. Bunlara mukabil ramazanda doğru beslenme konusundaki sağlık programları ve haberleri de ramazan ekranlarının değişmez içerikleri arasındadır.

Sonuç

İnançlar insanların bireysel tercihlerine bağlı olmakla birlikte inançların etrafında şekillenen gelenekler, kolektif bilincin ortak tercihlerinin tezahürüdür. Bu kolektif bilincin zamana, zemine ve dış etkenlere bağlı olarak yaşadığı yeni tecrübelerden onun mahsulü olan geleneklerin de etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu çalışmada ramazan geleneklerinin bazılarının geçmişten bugüne çok değişmeden muhafaza edilmekle birlikte büyük bir kısmının zamanla güncellendiği, günümüzdeki bazı uygulamalarınsa icat edilerek gelenek olarak sunulduğu tespit edilmiştir.

Ramazın geleneklerinde gözlenen değişiklikleri/yenilikleri halkın kendi içinde üretilenler; resmi kurumlar eliyle yapılanlar; sinema, televizyon ve sosyal paylaşım sitelerinin hepsini kapsayabilecek en geniş tabirle “ekran” için içerik üreten firma veya şahısların ürünleri olarak sınıflamak mümkündür.

Ramazın geleneklerinin güncellenmesindeki temel sebep, uygulamayı dönem insanının ihtiyacına cevap verecek şekilde düzenlemektir. İftar davetleri ya da belediyelerin düzenlediği ramazan etkinliklerinin günümüzdeki şekli buna örnek gösterilebilir. İhtiyaca binaen gerçekleşen değişikliklerin en çarpıcı örneği, sanal mukabele toplantılarıdır.

Geleneklerin özellikle ekranlar yoluyla çeşitli şekillerde (sohbet programları, diziler, çizgi filmler vb.) insanlara anlatılmasında medyanın güncel içerikler oluşturma ihtiyacının yanında kültürü aktarma çabasının etkin olduğunu gözlenmektedir. Bunun ne derece doğru ya da yeterli yapıldığı başka bir tartışmanın konusudur. Bununla beraber ekrana mâl olan her şeyin araçsallaştırılarak popüler bir ürünün nesnesi durumuna düşmesi kimi ramazan gelenekleri için de söz konusu olmuştur.

Ramazanda evlerin süslenmesi ve her güne bir görev/bir ödül uygulamaları icat edilen gelenekler olarak tespit edilmiştir. Zira her ikisi de geçmişte var olan geleneklermiş gibi sunulmaktadır. Ancak aslında ramazanda evlerin temizlenmesi, iftar davetleri sebebiyle belki her zamankinden daha özenilen eşyaların kullanılması, dışarda ise özellikle Kadir Gecesi yolların ve camilerin kandillerle aydınlatılması vb. geleneğin bir parçası olsa da evlerin duvarlarına çeşitli süsleme kâğıtlarıyla yapılmış cami, yıldız, hilal, kandil gibi resimler asmak, bunları birer ebeveyn-çocuk etkinliğine dönüştürmek tamamen yeni uygulamalardır ve eski ramazan hazırlıklarıyla aslında doğrudan bir devamlılık ilişkisi taşımaz.

TRT için çekilen Ramazan Güzeldir dizisini Burak Aksak ve Selçuk Aydemir birlikte yazıp yönetmiştir. Dizinin başrollerinde Erdal Tosun, Selahattin Taşdöğen oynamıştır. Başrollerini İnan Ulaş Torun ve Nur Erkul'un paylaştığı diğer TRT dizisi Bir Yusuf Masalı'nın yönetmeni Hakan Arslan'dır. Yine TRT'de yayınlanan ve Ahmed Yesevî'nin hayatını anlatan Maveria dizisinin yönetmeni Doğan Ümit Karaca, başrol oyuncularları Korel Cezayirli ve Görkem Sevindik'tir.

⁶ Örnek olarak bkz: (<https://ye-mek.net/liste/30-gunluk-ramazan-iftar-menu>, <https://www.nefisyemektarifleri.com/iftar-menu/30-gun-iftar-menu/>, <https://portakalagaci.com/2022/03/portakal-agaci-iftar-menuleri.html>)

Eski ramazan akşamlarında ailece sohbet etmek, bilmece sormak, bazı oyunlar oynamak yahut hediyeleşmek gerçekleşmişse de bunlar her güne bir görev/bir ödül uygulamalarının kökeni sayılamaz. Çünkü her güne bir görev/bir ödül uygulamaları doğal akış içinde gerçekleşmeyen, tamamen planlanmış uygulamalardır. Temel işlevi -Bascom'dan hareketle- eğlenceli vakit geçirmekten ziyade yeni nesilleri eğitime ve kültürü aktarma olarak tasarlanmıştır. Ortaya çıkış motivasyonu, yeni nesli yabancı kültürlerde görüp özendiği bir şeyden daha iyisini yaparak alıkoyma, yabancılaşmayı engellemedir. Bu anlamda bu iki uygulamanın kültürel değerlerin yeni yollarla aktarılmasına hizmet ettiği; küreselleşen dünyada bu tarz icat edilmiş geleneklerin kültürel sürekliliğin sağlanması noktasında önemli bir vazifeyi yerine getirdiği söylenmelidir. Bununla beraber her iki uygulamanın da beraberinde bir pazar oluşturduğu, yalnız bu geleneklerin icrası için gerekli etkinliklerin alım satımıyla değil, ekran içeriği olarak üretilmesiyle de bir kazanç yolunun açıldığı görülmektedir. Bu yeni geleneklerin kabulünde, oluşan bu pazarın destekleyici etkisi olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

Kaynakça

- Ayverdi, S. (2007). *İbrâhim Efendi Konağı*. İstanbul, Kubbealtı Yayınları.
- Bascom, W. R. (2010). "Folklorun Dört İşlevi". M. Ö. Oğuz & S. Gürçayır (Ed.), & F. Çalış (Çev.), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (C. 2). Ankara, Geleneksel Yayınları.
- Bezci, G. (2018). *Osmanlı Toplumunda Ramazan Kültürü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Ekici, M. (2008). Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor*, 80.
- Georgeon, F. (2018). *Osmanlıdan Cumhuriyete İstanbul'da Ramazan*. İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Günay, H. M. (2007). "Ramazan", *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 34). İstanbul, TDV Yayınları.
- Gürlek, Dursun. (2018). *Dersaadet'te Ramazan Akşamları*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2013). "Giriş: Gelenekleri İcat Etmek". M. M. Şahin (Çev.), *Geleneğin İcadı*. İstanbul, Mesele Kitapçısı.
- İşpirli, M. (1993). "Cer". *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 7, ss. 388-389). İstanbul, TDV Yayınları.
- Kara, Ö. (2011). "Osmanlı'da Huzur Dersleri Geleneği ve Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18, 519-539.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi* (2. bs). Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özay, D. (2019). *Geleneğin İcadı Bağlamında Ramazan Sohbet Programlarının Kültürel Belleğin İnşasındaki Rolü ve Araçsallaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Kocaeli.
- Özden, H. Ö. (2010). "Türk Ramazan Kültürü". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 83-109.
- Sakaoğlu, N. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü (Deyimler-Terimler)*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Tarım Ertuğ, Z. (1998). "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 16, 37-45.
- Toparslan, M. (2018). *XIX. Yüzyıl İstanbul Kültüründe Ramazan Eğlenceleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Türkçe Sözlük I* (1998), TDK Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.
- Uzun, M. İ. (2001). "Kadir Gecesi" *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 24, ss. 125-127). İstanbul, TDV Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <https://portakalagaci.com/2022/03/portakal-agaci-iftar-menuleri.html/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
- <https://tdv.org/tr-TR/kitap-ve-kultur-fuari-9-27-nisanda-ankara-ve-istanbulda-39-kez-kitapseverleri-agirlayacak/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
- <https://tr.pinterest.com/bediayaren/ramazan-s%C3%BCslemeleri/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
- <https://www.annum-munir.com/art/diy-ramadan-decor/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
- <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=6834/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)

<https://www.nefisyemektarifleri.com/iftar-menu/30-gun-iftar-menu/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
<https://www.youtube.com/watch?v=pw7F7jUAApQ/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)
<https://ye-mek.net/liste/30-gunluk-ramazan-iftar-menu/>, (26.05.2022 tarihinde erişildi)